

Speech Arie Slob over hoogbegaafdheid, uitgesproken op de studiedag 'Bouwen aan beleid: hoogbegaafdheid in het basisonderwijs' op 1 oktober 2008.

Dames en heren,

Ik wil beginnen met drie mails die ik ontving.

Allereerst een mail die ik vorige week kreeg van de moeder van een hoogbegaafde dochter.

'Geachte Arie Slob', stond erboven. 'Heel graag mail ik jou over het onderwerp hoogbegaafdheid. Ik ben blij met alle aandacht die er momenteel voor dit onderwerp is. Ik ben ook blij, dat in de politiek is doorgedrongen dat er iets gedaan moet worden met hoogbegaafde kinderen. Fijn dat jij daarin ook een aandeel hebt. Via deze mail wil ik graag aandacht vragen voor al die misdiagnoses die gesteld worden bij hoogbegaafde kinderen (bv PDD-NOS, NLD, Asperger, ADHD). Misdiagnoses betekent voor veel gezinnen: onnodige ellende en vechten om de juiste diagnose gesteld te krijgen, Hoogbegaafde kinderen moeten de juiste diagnose gesteld krijgen. Natuurlijk zijn er hoogbegaafde kinderen met een stoornis, maar er zijn ook genoeg hoogbegaafde kinderen, die 'alleen' maar hoogbegaafd zijn. Ze moeten op juiste waarde geschat worden en er moeten geen stoornissen bij aangepraat worden door psychiaters ed. Ook vind ik het van groot belang dat psychiaters, psychologen, orthopedagogen en kinderartsen moeten bijscholen op het gebied van hoogbegaafdheid. Dus niet alleen op scholen, nee, ook zeker de specialisten, die nogal vaak tekort schieten wat betreft kennis van hoogbegaafdheid. Het is dan al snel iets van autisme wat de klok slaat en daarmee doe je hoogbegaafde kinderen zeer tekort en zadel je ze met een extra probleem op, zoals we met onze dochter hebben ervaren.'

Een andere mail. Ontvangen van een vader van twee hoogbegaafde kinderen.

'Beste Arie', schrijft hij. 'Onze zonen zijn slimmer dan gemiddeld en hadden al een of twee klassen overgeslagen, maar konden niet op een goede manier de slag te pakken krijgen. Iedere dag kwamen ze ongelukkig thuis. De situatie werd onhoudbaar. We hebben ze uiteindelijk naar een school gestuurd waar ze helemaal tot hun recht komen en weer blij zijn om naar school te gaan. De school is niet speciaal voor hoogbegaafden, maar iedereen die op zijn oude school is vastgelopen komt hier weer tot bloei. Goed voor jezelf en voor de ander zorgen, zijn op deze school regels die door iedereen gedragen worden waardoor er niet gepest wordt en ieder erbij hoort. Ik ken je interesse voor het onderwerp hoogbegaafdheid. Kom gerust eens op de school kijken.'

Nog een mail.

'Geachte heer Slob, graag vraag ik uw aandacht voor het fenomeen plusklassen. Onze zoon is hoogbegaafd. Helaas lukte het de basisschool waarop hij zit niet echt om daar een passend leeraanbod voor aan te bieden. Gevolg is dat hij zich ging vervelen en steeds slechter in zijn vel kwam te zitten. Gelukkig is er inmiddels een zogenaamde plusklas opgericht. Daar kan hij zich veel beter in uitleven. Hij wordt nu eindelijk eens een keer echt uitgedaagd op school. Als ouders is ons gevraagd een extra financiële bijdrage te leveren voor deze plusklas. Nu willen we dat best doen, maar mijn vraag aan u is: mag een school dit van ouders vragen of mogen we gewoon van de school verwachten dat ze voor alle leerlingen een goed aanbod hebben. Dus ook voor onze hoogbegaafde zoon? Graag een reactie.'

Zomaar een greep in mijn mailbox van de afgelopen weken. Mails over hoogbegaafdheid. Mails van ouders die, zo blijkt uit hun reacties, soms wanhopig zijn over de diagnoses die gesteld worden over hun kinderen en ook over het onderwijs dat aan hen gegeven wordt of werd. Vaak ook jarenlang tobben met hun kinderen tot er een geschikte school gevonden is of totdat de school een aanpak heeft gekozen die recht doet aan hun kind of kinderen. Het onderwerp hoogbegaafdheid staat gelukkig steeds hoger op de onderwijsagenda. Er zijn steeds meer scholen die aandacht besteden aan een structurele benadering van hoogbegaafde leerlingen. Dit uit zich onder andere in een groeiende behoefte aan beleidslijnen. Ook zien we dat er speciale scholen voor hoogbegaafden kinderen worden opgericht.

Ook in de politiek is de aandacht voor het onderwerp hoogbegaafdheid en talentontwikkeling toegenomen. Recent leidde dat tot een uitgebreide brief van staatssecretaris Dijkema over het stimuleren van excellentie in het basisonderwijs, inclusief een op mijn verzoek gehouden onderzoek naar Plusklassen. De Tweede Kamer zal daar ook nog apart over spreken. Graag wil ik in mijn bijdrage in gaan op de politieke kansen om van aandacht voor hoogbegaafde leerlingen een thema van zorg te maken.

Dat is nodig ook. Niet alleen vanwege de vele mails, brieven en telefoontjes die ik - en naar ik aanneem ook veel van mijn collega's - al lange tijd ontvang. Dat zijn wel duidelijke signalen dat er iets aan de hand is. Het is ook niet voor niets dat er vandaag een congres over dit onderwerp wordt belegd.

Onderwijs heeft politiek gezien veel prioriteit. Dat zien we al terug in de grondwet. Daarin lezen we dat onderwijs een aanhoudende zorg van de overheid is. Dat zeggen we niet van bijvoorbeeld veiligheid. Hoewel we dat toch ook als een primaire overheidstaak zien. Hieruit spreekt het grote besef dat het volgen van onderwijs goed is voor de persoonlijke vorming van alle kinderen. Dat de overheid er voor moet zorgen dat daarvoor de juiste voorwaarden gecreëerd worden. Elk kind dat een schoolgebouw binnenstapt moet de kans krijgen om uitgedaagd, gestimuleerd en gemotiveerd te blijven. Onderwijs moet maatwerk zijn. Scholen moeten in staat gesteld worden leerlingen die zorg te bieden die ze nodig hebben.

Als ik terugkijk naar de debatten zoals die de afgelopen jaren in de Tweede Kamer gevoerd zijn, dan valt op dat er veel aandacht is voor het bestrijden van onderwijsachterstanden. Dat is niet vreemd. Als kinderen achterblijven in hun onderwijsontwikkeling is het nodig om daar extra beleid voor te ontwikkelen. Onderwijsachterstandenbeleid noemden we dat eerst. Later is dat getransformeerd in het begrip onderwijskansenbeleid. Dat vonden we wat positiever klinken. Veel vergadertijd in de politiek, maar ook aandacht in de scholen is hier naar uitgegaan. In een snel tempo zagen we ook dat allerlei mogelijke oorzaken van achterstanden een naam kregen. In feite betekende dat ook dat het aantal labels dat leerlingen opgehangen konden krijgen, in hetzelfde tempo toenam. Uit eigen ervaring weet ik dat niet iedere docent dat tempo kon volgen. Om over leerlingen en ouders nog maar te zwijgen.

De op zich te begrijpen aandacht voor leerlingen die onderpresteerden zorgde wel voor enige disbalans. Met name leerlingen die bovenpresteerden, de categorie hoogbegaafden of zij die daar dicht tegenaan zaten, kregen niet altijd de aandacht waar zij ook recht op hadden. In de school, maar ook in de politiek. Niet dat er niets gebeurde. Er waren ook projecten. Maar structurele aandacht voor deze buitengewone categorie leerlingen ontbrak. Er was vaak geen beleid. Geen visie. Met als gevolg dat een groot deel van deze leerlingen met hun ouders tussen de bekende wal en het schip terechtkwamen. Les die we hieruit kunnen trekken is dat

we niet alleen achterom moeten kijken, naar de achterblijvers, maar ook vooruit, naar degene die vooraan lopen of in ieder geval de potentie hebben dat te doen.

Groot risico van het veronachtzamen van deze categorie leerlingen is namelijk dat ze daardoor in een negatieve spiraal terechtkomen. Als er namelijk, zoals ook het rapport van de Onderwijsraad *Presteren naar vermogen* uit 2007 stelt, te weinig intellectuele uitdaging voor deze leerlingen is, cognitieve prestaties worden ondergewaardeerd, het lesprogramma weinig flexibel is en er geen extra uitnodigend aanbod van lesstof is, leidt dit in veel situaties tot onderprestatie. Juist onder hoogbegaafde kinderen is dat een probleem. Daar komt nog bij de groepsdruk om in leerprestaties ook weer niet al teveel boven het maaiveld uit te steken. Ik heb het dan nog niet eens over die leerlingen die op basis van foutieve of onvolledige diagnoses in een spoor zijn terechtkomen waar ze helemaal niet in thuishoren. De dochter van de moeder uit de eerste mail is daar een voorbeeld van. Pas nu ze op een goede school voor voortgezet onderwijs zit (de tweede inmiddels) heeft ze de aandacht en aanpak gekregen waar ze conform haar capaciteiten recht op had. Daar gingen wel acht frustrerende basisschooljaren en een verkeerde start op de eerst bezochte school voor voortgezet onderwijs aan vooraf. Veel te laat was bij haar duidelijk geworden dat het om een hoogbegaafd kind ging.

De eerlijkheid gebied me te zeggen dat dit andersom ook wel voorkomt. Kinderen die voor hoogbegaafd worden aangezien, maar dat niet zijn. Ouders die er absoluut van overtuigd zijn dat hun kind hoogbegaafd is. Wat een schade kan een dergelijke spraakverwarring bij kinderen soms aanrichten. Alleen daarom is het al van belang dat de deskundigheid over hoogbegaafdheid op alle fronten - ouders, hulpverleners, docenten, lerarenopleidingen en ook de politiek - wordt versterkt. De kinderen die het aangaat mogen dat toch ook van ons verwachten. Als de zorg aan hen ons ook echt een zorg is, zouden we ook niet anders moeten willen. Het sluit ook naadloos aan bij de uitgangspunten die we geformuleerd hebben voor Passend Onderwijs waar we, opvallend genoeg, ook bijna altijd alleen spreken over kinderen met extra zorgvragen. De uitgangspunten van Passend onderwijs zijn echter ook interessant in verband met hoogbegaafdheid. Ik noem ze:

1. Het kind moet centraal staan. Taak van het onderwijs is om de kwetsbare kinderen zo goed mogelijk voor te bereiden op een zo zelfstandig mogelijke plaats in de samenleving. Tussen de leerlingen zijn er grote verschillen naar de aard van de beperkingen en de mogelijkheden die zij hebben. Het onderwijs moet rekening houden met die verschillen en het aanbod aanpassen op de behoeften van het kind. Met ouders moet goed overlegd worden over het onderwijstraject voor hun kind;
2. Passend onderwijs betekent niet dat alle leerlingen in de gewone school voor basis- of voortgezet onderwijs moeten worden opgevangen. Een deel van de leerlingen kan met goede ondersteuning in de reguliere school onderwijs volgen, maar een ander deel kan beter onderwijs volgen in een speciale school. Er zijn ook tussenvormen mogelijk zoals de inrichting van een speciale klas binnen een reguliere school.
3. Passend onderwijs moet in de klas gerealiseerd worden. Personeel in de scholen moet voldoende toegerust zijn om het onderwijs aan deze leerlingen te geven. Onderwijs is niet passend als de leraar die het geeft niet de bekwaamheid heeft ontwikkeld om het te geven of niet voldoende ondersteuning krijgt. Daarom moet de positie van de leraren versterkt worden.

Het kind centraal, rekening houden met verschillen en mogelijkheden, passend aanbod realiseren, overleg hebben met ouders over het onderwijstraject voor hun kind. Hoogbegaafde kinderen horen daar dus ook bij. Laten we hen dan niet vergeten. Het is dan ook bedroevend als uit onderzoek blijkt dat slechts negen procent van de docenten uit het basisonderwijs vindt dat hoogbegaafde leerlingen op hun school voldoende worden uitgedaagd.

Het onderwijs aan hen moet - wat mij betreft - zoveel mogelijk binnen de muren van de reguliere scholen te gebeuren. Aparte scholen voor hoogbegaafde leerlingen hebben niet mijn eerste voorkeur. Al kan ik het ook niet uitsluiten. Daarin zullen uiteindelijk ouders in het belang van hun kind of kinderen een keuze in moeten maken. Die keuze kan ook per kind verschillend uitvallen. Ik pas ervoor dat vanuit den Haag te gaan bepalen.

Van groot belang is wel dat in de scholen docenten de kennis en kunde hebben om met hoogbegaafden om te gaan. Uit het eerder door mij genoemde onderzoek bleek dat slechts een kwart van de docenten zichzelf capabel vindt om hoogbegaafde leerlingen te helpen. Eenzelfde percentage zet ook vraagtekens bij de aandacht die hun school aan hoogbegaafden besteedt. Op maar een beperkt aantal scholen is een plan van aanpak aanwezig.

Hoewel ik een groeiende aandacht zie voor hoogbegaafde leerlingen, zowel in de school als de politiek, is duidelijk dat we er nog lang niet zijn. Hier is, in het belang van hoogbegaafde kinderen, nog een wereld te winnen.

Zonder de pretentie te hebben geheel volledig te willen zijn, formuleer ik een aantal gebieden waaraan versterkt aandacht gegeven zal moeten worden. Ziet u dat maar als kansen om gericht iets te kunnen betekenen voor hoogbegaafde leerlingen.

1. Ik vraag aandacht voor het stellen van goede diagnoses. Uit onderzoek van de Radboud Universiteit Nijmegen blijkt ook dat het zo vroeg mogelijk screenen van leerlingen essentieel is. De daarvoor benodigde instrumenten behoeven, zo schrijft staatssecretaris Dijkema recent aan de Tweede Kamer, verbetering. Aan het werk, zou ik zeggen.

2. Verbetering is ook noodzakelijk als het gaat om de kennis en kunde van docenten om hoogbegaafde leerlingen de plek en aandacht in de klas te geven die ze verdienen. Docenten vragen hier ook zelf om. Op mijn verzoek wordt er in overleg met staatssecretaris Van Bijsterveld bekeken wat er in dat opzicht verbeterd moet worden in het aanbod van lerarenopleidingen. Bij het bespreken van de kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren, zal hierop verder teruggekomen moeten worden.

3. Passend onderwijs moet ook echt passend onderwijs zijn. Ik noemde al de uitgangspunten die daarbij horen en die stuk voor stuk toepasbaar zijn op de omgang met hoogbegaafde leerlingen. Van scholen mogen we, misschien beter gezegd: moeten we verwachten dat ze ook aandacht geven aan deze categorie leerlingen. De toenemende aandacht voor hoogbegaafden waardeer ik als positief. Maar op sommige scholen komen we van ver. De lat mag in dat opzicht ook hoog gelegd worden. Fijn dat staatssecretaris Dijkema extra geld beschikbaar stelt om projecten op te starten, gericht op het stimuleren van uitmuntende prestaties van toptalenten op basisscholen en het stimuleren van een omgeving waarin excellentie wordt gewaardeerd. Ik ga ervan uit dat Renze Portinger in zijn lezing vanmiddag daaraan ook aandacht zal geven. Ik ga er ook vanuit dat de inspectie bij scholen de vinger aan de pols zal houden waar het gaat om aandacht voor hoogbegaafde leerlingen.

4. Ik ben blij met het boek *Slim beleid* dat vandaag gepresenteerd is. Hoe meer materiaal er voor scholen beschikbaar komt, hoe beter. Fijn ook dat er al de nodige expertise mbt dit onderwerp beschikbaar is. Gelukkig hoeft ook niet overal het hoogbegaafdheidswiel opnieuw uitgevonden te worden. Er ligt ook al het één en ander aan materiaal en inzichten. Ook zijn er al regelingen die niet altijd benut worden. Ik denk bijvoorbeeld aan de financiële mogelijkheid die WSNS ook voor hoogbegaafde leerlingen kan bieden. Mogelijkheden die niet altijd benut worden. Waar nodig zullen nog de nodige ogen geopend moeten worden.

5. Steun voor het initiatief van de 'begaafdheidsprofiel scholen' zoals dat analoog aan een groep scholen in het VO nu ook in het basisonderwijs wordt opgestart. Hierbij is het CPS betrokken. Mijn voorkeur gaat er wel naar uit dat breed wordt geïnvesteerd in aandacht voor hoogbegaafdheid op alle scholen in Nederland.

6. Plusklassen kunnen organisatorisch en inhoudelijk een waardevolle bijdrage leveren aan de zorg voor hoogbegaafde leerlingen. Ik laat die keuzen graag bij scholen liggen, die daarover overleg met de ouders zullen moeten hebben. Zeker na Dijsselbloem zijn we ons nog meer bewust van het onderscheid tussen het 'wat' en het 'hoe'. Al ben ik nooit zo voor Haagse blauwdrukken geweest, maar dit terzijde. Als het om plusklassen gaat mogen we wel van scholen verwachten dat ze transparant zijn als het om organisatie en financiering gaat. Dat was en is niet altijd even duidelijk geweest. Ik heb daarvoor vorig jaar aandacht gevraagd en dat heeft geresulteerd in een inspectieonderzoek waarvan de resultaten inmiddels bekend zijn. Resultaten die de noodzaak van transparantie en duidelijkheid alleen maar onderstrepen. De inspectie zal daar ook verder op toezien.

Ik kom tot een afronding. Een congres als dit - met daarbij de presentatie van een boek waar scholen veel plezier van kunnen hebben - onderstreept de toegenomen aandacht voor hoogbegaafdheid. Laten we dat met elkaar als winst zien. Ook in de politiek zie ik deze ontwikkeling. Getuige ook de aandacht die staatssecretaris Dijksma - daarvoor aangevuurd vanuit de Kamer - nu aan dit onderwerp geeft.

Ik spreek de hoop uit dat dit er voor zal zorgen dat hoogbegaafde leerlingen steeds meer de zorg en aandacht krijgen die ze verdienen. Dat ouders die soms in wanhoop niet meer weten wat ze met hun kinderen moeten, steeds meer tot het verleden gaat behoren. Mijn mailbox en deur blijft voor hen open staan. Dat geldt ook voor u met al uw expertise op dit terrein.

De grondwet spreekt uit dat onderwijs de overheid een aanhoudende zorg moet zijn. Met uiteindelijk doel dat ieder kind het onderwijs krijgt waar hij of zij recht op heeft. Een geweldig doel om ons met elkaar voor in te zetten. Ieder op zijn of haar eigen plaats. Ik wens u allen daarbij veel wijsheid, inzet en doorzettingsvermogen. En voor de rest van de dag nog een goed congres.

Ik dank u wel.

Arnhem, 1 oktober 2008

Arie Slob